

РОЛЯ НА ДЪРЖАВАТА ПРИ РАЗВИТИЕТО НА КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТТА НА ОТДЕЛНИТЕ РЕГИОНИ

STATE'S ROLE IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT REGIONAL COMPETITIVENES

Недко Минчев
Nedko Minchev

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Abstract: Globalization, democratization and internationalization are some of the most important processes in the late 20th and early 21st century. They raised topical issues related to the competitiveness of countries in general and individual regions in particular. The entry of new information technologies allows economic entities to participate in global competitive processes without crossing state borders. Regardless of the distances, the information and transport opportunities have made even the most remote areas accessible to people and businesses. All this has led to the growth of the competitive start of the world economy and the economy of individual regions. This increased the importance of self-government and the role of regions in the development of national economies.

Keywords: Competitiveness; regional economy; globalization.

JEL: R11, M38

ВЪВЕДЕНИЕ

Учените още в древна Елада представят идеалната държава като компактна и относително автономна. В течение на няколко века държавата се асоциира с демокрацията и с всички атрибути на гражданското благосъстояние. По-късно тази представа се сменя с имперското съзнание – големи размери на територията, завоевателни походи, търговия на големи територии. Необходимо условие за развитие на държавата стават комуникациите в континентален мащаб. Поглеждайки назад към миналото, виждаме, че повечето кризи, включително пандемията, доведоха нашата цивилизация към фази на бързо развитие (Hristova, 2021, p. 66).

Понастоящем в света съществуват както много на брой големи държави, така и още повече малки страни, каквато е и България. Един от основните атрибути на малката държава, способстващ развитието на конкурентноспособността на отделните ѝ региони, следва да бъде високото равнище на развитие на демократичните свободи. Счита се, че обществените взаимоотношения между държавата и отделните ѝ граждани трябва да са построени на базата на доверието и тесните взаимоотношения. В тази връзка е разработен *индексът на икономическа свобода* (<https://index/>), който представлява усреднена стойност на десет относителни показателя (търговска политика, фискални ограничения на правителството, интервенция на правителството, монетарна политика, чуждестранни инвестиции, банково дело и финанси, съотношение заплати/цени, право на собственост, регулиране, сива икономика), отразяващи икономическата свобода на държавата.

Експертите разделят държавите в четири основни групи:

Първа група. Свободни страни – държави с индекс, по-малък от 1,95.

Втора група. Страни, в голямата си част свободни – държави с индекс в рамките на интервала 1,95 – 2,95.

Трета група. Страни, в голямата си част зависими – държави с индекс в рамките на интервала 2,95 – 3,95.

Четвърта група. Напълно зависими страни – държави с индекс, по-голям от 4.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Като характерна особеност на по-малките държави се определя значението на показатели като фискални ограничения на правителството, интервенция на правителството, регулиране, т.е. оценката за повишената роля на правителството, което осъществява активни интервенции на финансовите пазари, въвежда като правило високи данъчни ставки и пр. Освен това всяко правителство провежда и своя характерна политика по отношение на глобализацията, която в една или друга степен въздейства на всички стопански и социални области в страната. Участието на отделната държава в процесите на глобализация се оценява с помощта на индекса на глобализация. Съществуват няколко организации, които предлагат този рейтинг. В основата на индекса стоят четири основни съставни елемента – политика, технология, хора, икономика.

Конкурентноспособността на държавния апарат се проявява на много равнища, но най-вече, когато се решават проблемите на обикновените граждани. Равнището на бюрокрация можем да разгледаме през рейтингите на Световния икономически форум ([www. https://www.weforum.org/](https://www.weforum.org/)), с които се отразява степента на развитие в отделните държави на базата на различни показатели, като например процедура за оформяне на документите в държавните структури при създаването на нова фирма. Въпросните процедури се оценяват и като брой необходими документи, и като продължителност на целия процес по регистрация на новата фирма.

Понастоящем организирането на нови бизнеси играе много важна роля в развитието на регионалната конкурентноспособност. Нараства вниманието към развитието на местния потенциал на по-изостаналите райони. За постигане на тази цел се използват два основни подхода. Първият е директно стимулиране на иновационните процеси в съществуващите предприятия. А с втория се цели подпомагането на създаването на независим местен бизнес със специфичен акцент върху създаването на нови малки фирми. Развитието на предприемачеството генерира за обществото множество позитивни ефекти – води до формиране на нови стопански структури, допринася за по-висока заетост, ускорява процесите на иновации и т.н., т.е. то води до повишено благосъстояние, подпомага икономическото развитие и конкурентноспособността (Hristova, 2019, p. 159).

Формирането на нов бизнес е комплексен процес, който се влияе от голям брой фактори. В частност личната мотивация и стремеж, от една страна, и регионалните икономически условия, от друга, играят основна роля.

От гледна точка на регионалното развитие на конкурентноспособността съществуват няколко важни въпроса, които могат да се разгледат с цел да се постигне по-дълбоко разбиране на процеса:

1. Кои фактори мотивират него (нея) да стартира свой собствен бизнес?
2. Кои условия подпомагат създаването на нови бизнеси и кои фактори пречат на формирането на нов бизнес?
3. Какви проблеми, свързани с планирането, организацията и финансирането, съпътстват процеса на формиране на нов бизнес?
4. Какви са причините за фалит на новооснованите фирми и кои условия спомагат за успеха на новите фирми?

Относително голям брой изследвания проучват спецификата при организирането и влизането в работен режим на нови производствени предприятия. Те са фокусирани основно върху ролята на разрастването на градовете чрез сливане на няколко по-малки и върху ролята на големите градове в процеса на генериране на нови бизнеси. По-малка част от изследванията са съсредоточени върху същността на новите производствени предприятия, създадени в провинциалните или селските

райони, и в областта на услугите. Съществува съгласие между изследователи и учени, че има специфични регионални различия по отношение на броя на новите фирми и нормата на фирмени учредявания.

На базата на емпирични доказателства от изследвания Кийбъл и Уивър (Keeble, Wever, 1986) достигат до три основни заключения. Първо, сливането на няколко отделни града в един увеличава нормата за създаване на нови фирми в сектора на услугите и в производствения сектор. Второ, висока норма на формиране, но ниско равнище на реализация се откриват основно в селските и провинциалните райони. Трето, старите индустриални райони, специализирани в минното дело, текстила, тежкото машиностроене и корабостроенето, имат ниски норми на формиране и на реализация на нов бизнес.

Няма съгласие по отношение на тези различия. Съществуват две основни противоречащи си хипотези. Първата, която е и по-широко възприета, разглежда размерната структура на регионалните фактори като определяща. Нивото на формиране на бизнес е свързано директно със заетостта в малките предприятия. Това предполага, че големите фирми са слаб инкубатор за собственици на нов бизнес в сравнение с малките.

Втората основна хипотеза определя като основен фактор професионалната структура на местната работна ръка. Тази хипотеза предполага, че повишаването дела на регионалната работна сила с мениджърски, професионални, технически или други неръчни квалификации би повишило нивото на учредяване на нов бизнес в региона. Това предполага, че работещите неръчна работа са по-добре подготвени да започнат нов бизнес.

Потенциалът за развитие на националната и регионалната икономика се превръща в много важен и също толкова дискуссионен въпрос след публикуването на доклада на Бърч (Birch, 1979) за генерирането на работни места. Мултипликационният ефект от формирането на нови бизнеси е силно зависим от типа на новите фирми. Ефектът от новите високотехнологични фирми в микроелектрониката е доста по-голям от този на новите търговски обект, кафене или ресторант. Безспорно е, че новите фирми в сектор с ограничено регионално търсене могат просто да изместят съществуващи фирми, а това има малък ефект върху регионалната икономика. И накрая специално внимание заслужава ролята на малките високотехнологични фирми в технологичното и регионалното развитие. Те имат особено важна роля в развитието на информационните технологии и биотехнологиите, където отделите за изследване и развитие на големите компании сравнително рядко са източник на свършено нови иновации.

В края на XX и началото на XI век много ясно на преден план излизат приоритетите на световното развитие – глобализация, големи транснационални корпорации, наднационални и международни институти и организации. В условията на засилваща се конкуренция всички по-малки европейски държави трябва да решават въпросите за сътрудничеството с по-големите страни във връзка с обезпечаването на безопасността на своите граници, достъпа до по-големи външни пазари на страните съседи и страните съюзници, достъпа до пазарите на развиващите се страни чрез международните организации. Повечето от малките европейски държави намират спасение в тези сложни от гл. т. на съвременната геополитика времена не в поддържането на суверенитет, а в добре обмисленото предаване на някои национални суверенни права на наднационални институции и международни организации (Kirt, 1998). Поради това държавите с цел да повишат своята конкурентноспособност участват активно в дейността на такива международни организации като Европейски съюз, Европейска асоциация за свободна търговия, Организация за икономическо сътрудничество и развитие и др.

Държавата е длъжна да осигури рамкови условия за успешното функциониране на икономиката и да създава предпоставки за иновативно развитие на стопанството. В тази връзка в литературата широко се изследват няколко специфични модела на социално-икономическо развитие. Един от най-обсъжданите е т.нар. скандинавски модел на развитие на икономиката, обхващащ Швеция, Норвегия, Финландия, Дания, Исландия. Моделът най-общо е насочен към удовлетворяване на потребностите на повечето от жителите на страната и изглаждането на социалните противоречия в обществото, основани на диференциацията на доходите между различните слоеве на население-

то (Polopenko, 2005). Моделът е известен още и като държава на всеобщото благосъстояние. Различават се още австрийски модел, швейцарски, модел Бенилюкс, ирландски, гръцки, португалски модел. Всяка от страните се характеризира с редица особености при провеждането на държавната вътрешна политика вследствие от историческото развитие на съответната държава.

Във всички модели без изключение една от ключовите функции на държавата е за развитие и усъвършенстване на образованието – начално, средно и висше. Това не е случайно, защото изследванията сочат, че снижаването на темповете на трансформирането на икономиката на страната в „икономика на знанието“ води до снижаването на конкурентноспособността, на държавата като цяло и на отделните ѝ региони в частност. Образованието осигурява в крайна сметка високо равнище на научната сфера, което пък, от своя страна, повишава конкурентноспособността на отделните граждани на вътрешния и международния пазар на труда. Общата световна тенденция е към нарастване на разходите за образование. Скромните възможности на по-малките държави да „внасят“ висококвалифицирани кадри от чужбина следва да се компенсира с качествено вътрешно образование. Формирането на собствени висококвалифицирани кадри е една от приоритетните задачи на съвременния етап.

Друг важен белег за развитието на конкурентноспособността на страната/региона е състоянието на изследователските организации. Научно-техническата база зависи изключително от поддръжката на държавата и от провеждането на целенасочена политика за повишаване качеството ѝ. Един от най-важните фактори е положителното влияние върху инвеститорите при изработването на решенията дали да вложат средства в страната, или не, както и степента на развитие на националната технологичната инфраструктура, която се създава съвместно между държавата и частните компании. Осигуреността с технологии от една или друга област се изследва с помощта на индикатора „заявки за получаването на патенти“. С негова помощ се оценява иновационният потенциал на страната (региона). Но сами по себе си изобретенията и заявките за патенти не могат да подобрят благосъстоянието на страната. Необходимо е получените знания или изобретенията да се възприемат и да работят в практиката. Сътрудничеството между научната и производствената сфера е най-плодотворно в рамките на т.нар. технологични и научни паркове. Именно там научните знания могат бързо да се трансформират в специфично ноу-хау, в нови, готови за продажба продукти. Основната цел при създаването на технопарковете е поддръжката на новите иновационни предприятия (известни като start-ups), търсене на пазари за техните продукти и оказване на помощ при интернационализацията на производството на най-успешните от тях. Освен това и бизнес инкубаторите предоставят отлични условия за развитието на млади, високотехнологични предприятия, където реализацията на проектите изисква венчърно финансиране.

Ефективното държавно управление и ползотворното сътрудничество между научно-образователния и производствения сектор в рамките на технологичните и научните паркове съществено влияят върху динамиката и иновативността на регионалното развитие. Положителните ефекти в мащабите на цялата държава се постигат чрез създаването на т.нар. мрежови иновационни форми на организация на научноизследователските дейности и интегрирането им в производствените. Основната задача на подобни мрежи е още по-пълното използване на местното и външното знание и разработките в определени области на науката и техниката за активизиране на производствените дейности, за създаване на нови работни места и при разработването на дългосрочни стратегии за регионално развитие. За постигането на подобни цели мрежите на познанието изпълняват следните функции:

- Изясняват основните конкурентни предимства на региона;
- Създават предпоставки за развитието на иновации и комерсиализация на съществуващите знания;
- Развиват бизнес проекти на базата на местни знания и навици;
- Осигуряват на предприятията бърз достъп до новите научни разработки;
- Спомагат за подобряване на обмена на информация между представителите на регионалната и централната власт, университетите, научните и технологичните паркове и бизнеса;

- Използват местния научен и преподавателски потенциал за организиране на курсове за повишаване на квалификацията и получаване на допълнително образование;
- Помагат на малките и средните предприятия да развиват свой високотехнологичен бизнес.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Конкурентноспособността на региона най-общо представлява конкурентните му предимства на пазарите. Тя е обусловена от природните ресурси и от създадените в региона икономически, иновационни, екологични и социални ресурси. Освен това значение има и способността му да създава и използва конкурентните си предимства за поддържане или подобряване на своята позиция на пазара на конкурентните региони. Това, разбира се, е следствие от способността на позиционираните в региона отделни производители да побеждават своите конкуренти на вътрешните и външните пазари, с което се преследва изпълнението на една от основните регионални цели – повишаване ефективността на производството и ръст в благосъстоянието на населението на региона.

Можем да обобщим, че конкуренцията между регионите е сравнително нов обект на анализа. Разликата с пазарната конкуренция е в това, че регионите като територия не могат физически да изчезнат, но като част от държавата могат да изостанат, дори да претърпят банкрут от гледна точка ефективност на регионалното управление, което в дългосрочен план неминуемо води до тяхното прогресивно изоставане.

REFERENCES

- Keeble, D., E. Wever. (1986).** New firms and regional development in Europe. Croom Helm, L.
- Birch, D. (1979).** The job generation process. Program on regional change, Cambridge, M.
- Kirt, P. (1998).** The onset of a new era at the end of the century. Small states in the era of globalization. Internationale Politik.
- Polopenko, I, V. (2005).** Competitiveness of countries and regions in the global economy: theory, experience of small countries in Western and Northern Europe. M.
- Hristova, V. (2019).** Institution and Bulgarian economic development, part III, pp. 159. Varna.
- Hristova, V. (2021).** and other. Glamping Entrepreneurs' Perspective After COVID-19 – Some Evidences From Poland And Bulgaria. Naychnie gorizonti, 1(41), p. 66.
<https://www.heritage.org/index/>
[www. https://www.weforum.org/](https://www.weforum.org/)

За контакти:

Недко Минчев, доцент, доктор
 Служебен адрес: В. Търново, 5000, ул. „арх. Георги Козаров“ 1А,
 ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Стопански факултет
 катедра „Стопанско управление“
 Ел. поща: n.minchev@ts.uni-vt.bg
